

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Державний професійно – технічний навчальний заклад
«Лебединське вище професійне училище лісового господарства»

«Радянське минуле»

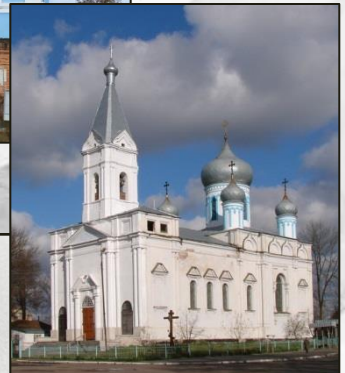
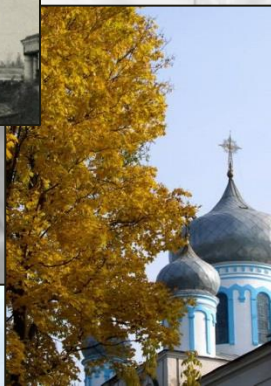
Проект історичного гуртка «Патріот»

**«Життя без віри,
то погибель вічна,
А боротьба за віру –
це життя!»**

Любий читачу!

Українська земля покоїть прах невинних жертв. Вона зберігає страшну правду та намагається залікувати пекучий біль свого народу.

Ми, українці, вшановуємо пам'ять жертв політичних репресій, пам'ятаємо трагічні події в історії України, викликаних насильницьким впровадженням комуністичної ідеології. Відродимо національну пам'ять.

Ми пам'ятаєм... Україна пам'ятає...

Слово до читача

Шановний читачу!

Присвячуємо даний номер журналу « » історії трагедії українського народу під час сталінських репресій на Лебединщині – районний цент надзвичайної історії, Зчисленних українських пам'яток.

Дані часописи подій дають коротку характеристику незламного духу людей віри, опису пам'яток культури Лебединщини.

Спогади... Вони можуть бути радісними, хвилюючими, а можуть викликати біль, смуток. Але як добре, коли існують ці спогади, які можна комусь розповісти або навіть просто написати їх.

Читайте, пізнавайте, пишайтесь!

Від авторів

У номері

1. *Стаття «Перед пам'яттю жертв беззаконня».* 3
2. *Історія відома й невідома "Знищення святині" (з історії Успенського Собору)* 6
3. *Проект "Одна історія з півмільйона..."* 10
4. *Фотодайджест «Агітаційні плакати»* 14
5. *Історична паралель "Інший погляд"* 15
6. *Фотоархів «Втрачене майбутнє»* 16
7. *Ми пам'ятаємо!* 17
8. *Корисні посилання* 18

Перед пам'яттю жертв беззаконня (з чого все почалося)

З проголошенням незалежності України в 1991 році настав час, коли стали зникати «білі плями історії». Одна з них – масові репресії 30 – х рр. XX ст. Багато людей, репресованих у ті часи, були реабілітовані після смерті Й.Сталіна в 1953 р. Але, на превеликий жаль, їхні родичі не отримали жодних реабілітаційних документів. Відновити історичну українці, змогли лише після того, як Україна стала самостійною незалежною державою, тобто лише в кінці XX ст.

Історія політичних репресій на Сумщині за радянської доби (придушення політичної та духовної опозиції шляхом позбавлення волі, життя, обмеження громадянських прав і свобод) мало знана. Вона роками замовчувалась або висвітлювалась, всупереч історичним фактам, односторонньо, здебільшого – упереджено. Сьогодні на основі архівних документів маємо можливість з достатньою мірою об'єктивності відтворити політичну спрямованість і масштаби репресій. Перш за все зазначимо, що події, про які йде мова, були болісними і трагічними: Сумщина, як і вся Україна, зазнала значних, насамперед, людських втрат. Застосування насильства як засобу політичної боротьби з противниками влади Рад і опозиційно налаштованими громадянами було однією з важливих умов становлення і функціонування радянського тоталітарного режиму. (1.)

Руйнація церков велась в одночасі із знищенням церковного майна, із ліквідацією ікон. Ікони із церкви Різдва Богородиці в селі Михайлівці були викинуті на вулицю і спалені. Один із номерів журналу «Безбожник» подав знімок, як михайлівчани борються із «опіумом» - то горіли ікони родини Полуботків, Ізмайлових, Капністів.

Партійним гаслом стали слова: «Боротьба з релігією – є боротьба за соціалізм!».

Відомо, що 1930 році учні шкіл під керівництвом «радянського вчителства» зібрали близько 40 тисяч ікон. Сатанинські вогнища палали не одну ніч. Ікони палали урочисто! Під духовий оркестр! Із танцями! Ось як таку подію описав письменник М. Карпов.

«В першу мить, коли вогонь охопив богів, які століттями допомагали обдирати і обдурювати цих затурканих, обідраних людей, стояла урочиста тривожна тиша. Потім, як громом, тишу прорізав духовний оркестр. Колючий вітер підхопив звуки гопака і поніс на околиці села. Хатки злякано закліпали маленькими вікнами. Два сивобородих діди витанцьовувати відчайдушний гопак біля вогнища, в якому горіли великомученики, чудотворці, блаженні і безпомічні.

Мимоволі пригадалось, як давні слов'яни карали своїх богів за те, що вони не допомагали вбити звіра під час полювання. Сьогодні їм мстили православні християни, крали їх, як ошуканців, які протягом століть не полегшили життя гречкосіїв». Харківська область газета «Красное знамя» за 11 листопада 1964 р.

Знищення святині

(З історії Успенського собору...)

Кам'яний Успенський собор замінив найстаріші церкви Лебедина: Успіння, Різдва та Преображіння. Дві з них були в межах острогу.

Розпочалось будівництво собору в 1774 році, головний престол освячений 7 листопада 1797 року. В документі Сумського обласного архіву від 1814 року про соборну церкву сказано: «трехпрестольная, покрыта железом, прочная й довольно обширная. При ней приходских 70 дворов, сверх того священнослужители пользуются половиною частию доходов от мельницы церковной получаемых». Площа під спорудою — 900 кв. сажнів. . Центральна площа Лебедина називалась Соборним майданом (нині Соборна площа).

Успенський собор, м. Лебедин

Гостинний двір,
м. Лебедин

При церкві діяла парафіяльна школа, а парафіянами собору були мешканці хуторів Куданівка, Топчії, Забуги, Грунь. На початку ХХ ст. великим і гарним хором соборної церкви керував талановитий регент О.І. Пінчук (1875 – 1945). Серед дитячих голосів цього хору були й майбутні ушановані оперні співаки І.Н. Стешенко та Б.Р. Гмиря.

Доля собору така ж трагічна, як і більшості церков на Україні. Спочатку влада його закрила. Церковнослужителі були репресовані, а церковне убрання знищене.

Як розповідають старожили Лебедини, по всіх церквах пройшла спеціальна бригада, яка забрала всі коштовності — срібні і золочені хрести, плащаниці, даровані до ікон прихожанами разки доброго намиста, шаблями одважувала від книг срібні та золочені оправы і т. ін. Далі на подвір'ї собору були розкладені вогнища, де в казанах виварювалась із ікон позолота. Топили під казанами іконами. Була виставлена спеціальна варта — не дай Бог, щоб перехожі не потягли чогось із церкви, бо то — «опіум». Свідок тих подій Микола Таранченко розповідав: «Хтось із лебединців приховав під полою ікону. То його сторожа так побила, що лежав під собором і захлинявся кров'ю». (2)

Дворянка Устина Олещенко в 1845 році подарувала храму плащаницю на 200 карбованців сріблом і напрестольний хрест ціною 100 карбованців сріблом. Лебединський сотник Федір Татаринов пожертвував храмові Євангеліє 1707 року московського друку в срібних дошках. Друге Євангеліє в срібних ризах було подароване собору цеховими людьми. На ньому був такий напис: «1736 г. мес. августа 28 куплено сие евангелие, листы в Москве ценою 4 р. 10 алтин, а деньги такие даны от цехмистра мужицкаго Йвана Петрова Пернякова й ключника Якова Трофимова й со всею братиею мужицкою, по моему обещанию отдали в Соборную церковь Девы Богородицы вечные часы, а сие писание писал соборной церкви поп Семеон Марков».

Соборному Успенському храму належав ряд древніх святих речей: святий хрест срібний, датований 1 лютого 1697 р.; древня священницька риза на зеленому оксамиті, шита золотом і сріблом, із зображенням Спасителя, Божої Матері і 12 апостолів; древня Іверська ікона Божої Матері у срібному й позолоченому окладі.

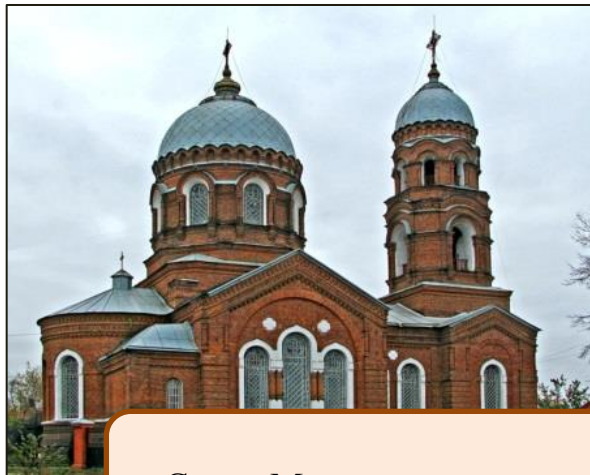
Із стародруків у церкві ще були: «Мінеї» — 1741 року, «Служебник» — 1749 року, «Устав» — 1700 року і «Афологійон» — 1748 року. Та найбільшу цінність серед старих паперів становили духовні заповіді (3).

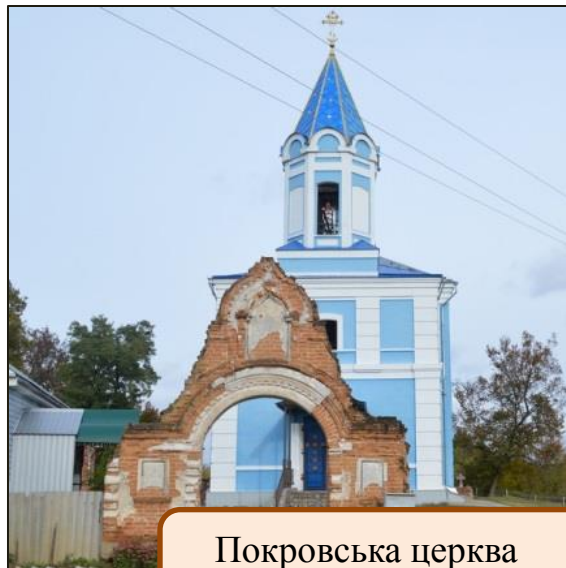
В 1939 році влада підірвала храм динамітом. А тоді зганяла з усіх колгоспів району по 200-300 підвід і люди вивозили щебінь на вимощування вулиць: Будильської, Перекопу, Охтирської. Із величезною руїною покінчили аж в 1948 році, коли у розгорнутий щебінь посадили дерева, а на місці соборного престолу поставили скульптурну композицію «Ленін і Сталін». Так загинула прекрасна пам'ятка старовинної української архітектури у стилі бароко – гордість Лебединя.

Історія навколо нас

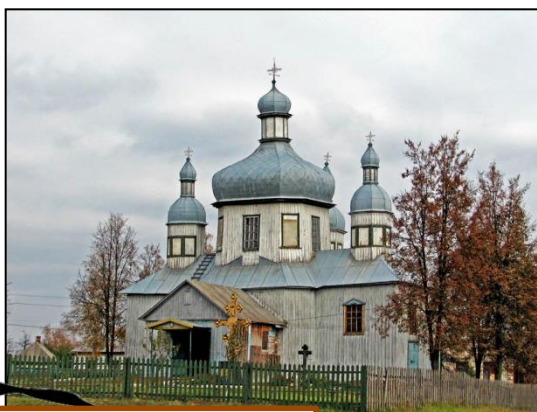
Архітектурні пам'ятки м. Лебедина

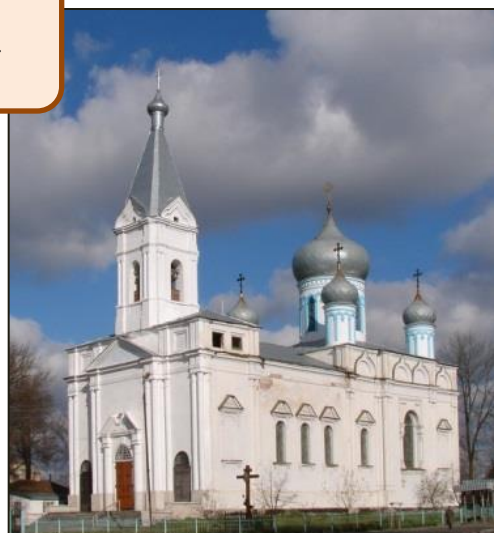
Свято-Миколаївська церква, 1912 р.

Покровська церква
1870-1880-ті рр.)

Воскресенська церква
1769 р.

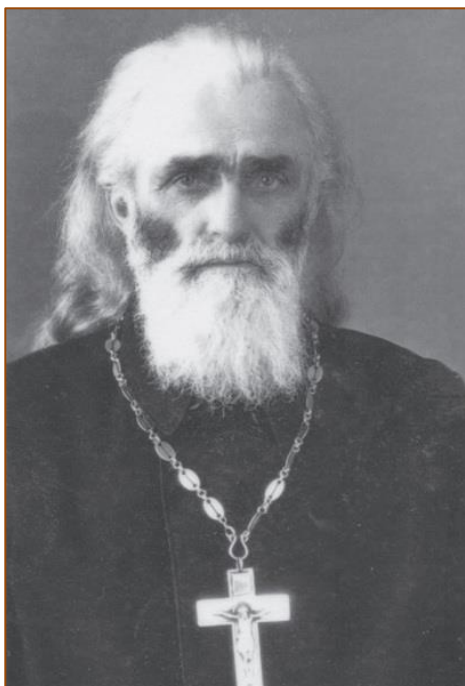

Свято-Вознесенська церква
м. Лебедин 1692 р.

Одна історія із півмільйона...

У кожному містечку є своя легендарна постать: чи то засновник населеного пункту, чи меценат або визволитель. А ось у районного центра Лебедин, що на Сумщині, «легендою» можна по праву назвати священика отця Івана Приходька.

Приходько народився разом із буремним ХХ століттям – 24 червня 1900 року. На увесь 97-річний вік отця Івана випало аж надто багато випробувань. Він особисто знав і Махна, і Примакова, воював у 1918-1920-х роках, як сам колись казав: «служив і в білих, і в червоних, і в сіро-буро-малинових, але завжди воював тільки за Україну». За це й провів більше 20 років по тюрмах та в таборах, будував місто Норильськ, працював на каторжних роботах у Красноярських снігах, де мало не згорів, випалюючи кокс.

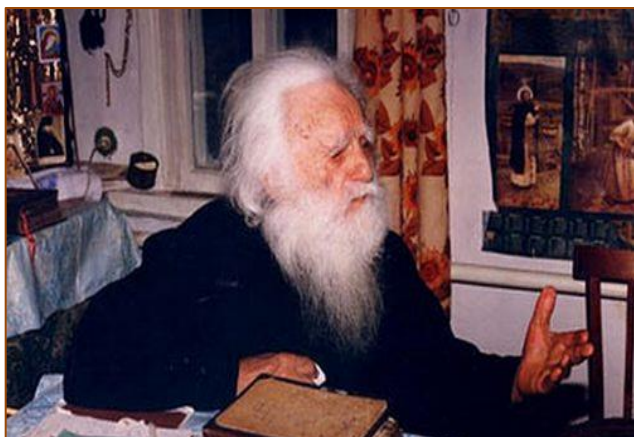

О. Іоан
Іван Приходько. 1960 р.

А ще він був засуджений до розстрілу, тікав із Сумської тюрми, переховувався та жив під вигаданим ім'ям. Його єдиний син загинув, проходячи строкову службу в Радянській армії, а дружину змусили відректися від чоловіка – ворога народу.

Вже у глибокій старості він особисто відновив роботу дванадцяти церков у Сумській області. Всі заощадження своєї родини, всі пожертви від людей вкладав у відбудову церков. У Лебедині, де отець Іван доживав останні роки свого життя, й похований під стіною церкви, роботу якої сам же й відновив, він став просто таки легендарною постаттю.

Отець Іван все своє життя був глибоко переконаний, що по життєвій дорозі його веда Матір Божа. *«Господь Бог нагородив мене таким здоров'ям, що й на десятих би вистачило. А Мати Божа стала моєю заступницею»*, — говорив отець Іван. Він розповідав, що Мати Божа йому кілька разів являлася уві сні: підказувала, благословляла, застерігала. Отець Іван згадував і безліч історій, коли Матір Божа рятувала його від вірної смерті: і в сумській тюрмі, і в камері смертників у Харкові, і на тріскучому морозі в Норильську...

О. Іоан, в своїй хаті в Лебедині

О. Іоан біля покутя

Іван Приходько, тоді молодий сільський вчитель, — вирішив стати священиком, був рукопокладений у священики у 1922 році. І вперше його заарештували вже через рік служби – 1923 році.

Початок арештантської «кар'єри»

Відмова священика закрити церкву була сприйнята як саботаж. І у 1923 році за статтею 58 Кримінального Кодексу («контрреволюційна діяльність») отця Івана засудили до 2 років позбавлення волі. *«Не тюрма, а армагедон, не камера, а гісна огненна. Нарі – ярусами аж під стелю і всі забиті людьми: голодними, завошивленими, покривавленими на допитах, знесиленими, приниженими, умираючими»*, — згадував священик. Випустили достроково – після 9 місяців ув'язнення.

Ув'язнення було 1930 році, отця Івана звинуватили в розпалюванні селянського бунту.

У квітні 1931 року його звинуватили у контрреволюційній змові, в приналежності до повстанської організації «української партії селян». Як жартував потім отець Іван, говорячи про причини свого арешту: *«...ніп хотів самого Сталіна за бороду взять, та в того бороди не виявилось...»*

Йому «набридли» щоденні допити, побої, катування, недоїдання та недосипання – він утік. Незважаючи на те, що священник став «найбільш розшукуваним злочинцем», — переховувався він більше п'яти років.

У Таганрозі отримав паспорт на ім'я Гордія Прокоповича Гусаренка. Й під цим іменем жив до 1936 року, доки знову не був заарештований.

Вбивали, — та не вбили

Заарештували отця Івана вже не просто як контрреволюціонера, а як втікача, рецидивіста. Тому нічого дивного, що засудили його до розстрілу та кинули у Харківську тюрму в камеру смертників. Водили «на розстріл» отця Івана п'ять разів. І знову чудо сталося – він таки домігся того, щоб смертний вирок замінили 10 роками таборів.

«Коли вже скінчилися 10 років, отримав вольну, то треба було вирішувати чи їхати в Україну, чи залишатися тут. Звернувся до Матері Божої за порадою – й вона дала знак, що треба лишатися. Та взяв гріх на душу — не послухав...», — картав себе отець Іван аж до смерті (2).

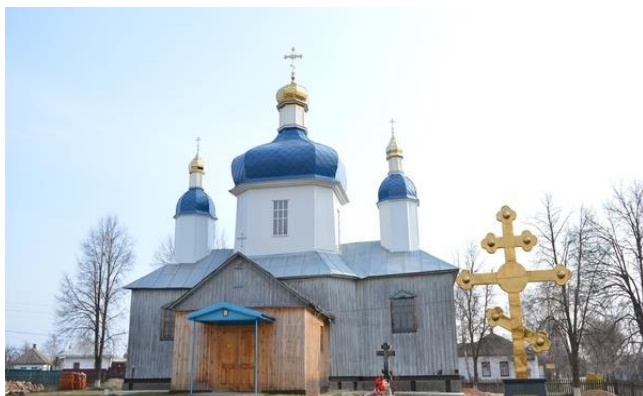

Воля та неволя

Повернувшись на Сумщину, отець Іван ні про що більше не думав, як знову служити в церкві. У 1948 році служив у с. Білки Тростянецького району в Миколаївській церкві. Саме тут його заарештували ще раз. Відправили в Сибір на поселення на 10 років.

Він завжди казав: «Служіння Богу – це служіння людям: служіння добрим словом, служіння молитвою, порадою і розрадою, шматком хліба, хатнім теплом, обороною скривдженого і самою звичайною поміччю. Все це – служіння Богові».

Після повернення в Україну, знову пішов служити в церкву. Повернулася до нього кохана дружина Олена, котра вірно діждалася його з багаторічних поневірянь та каторги.

Воскресенська церква в м. Лебедин

Могила о. Іоана

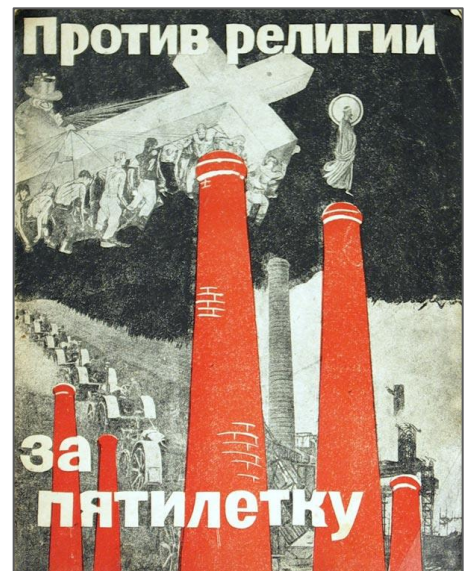
Помер отець Іван взимку 1997 року. Такого багатолюдного похорону Лебедин не бачив давно. Отця Івана поховали під південною стіною Воскресенської церкви в Лебедині, в якій він служив в останні роки. До його маленької могили зі скромним хрестом ще й досі приїжджають люди – із різних куточків України. Щоб вклонитися цій великій людині, котра стільки *вистраждала за віру, та не зреклася Господа. (4)*

Агітаційні плакати

«Як будете в церкві й слухатимете 12 євангелій про страсті Христові, як будуть обносити Святу Плащаницю довкола церкви, як співатимуть радісне «Христос Воскрес» - згадайте про мучеників України».

(Із заповіту Симона Петлюри)

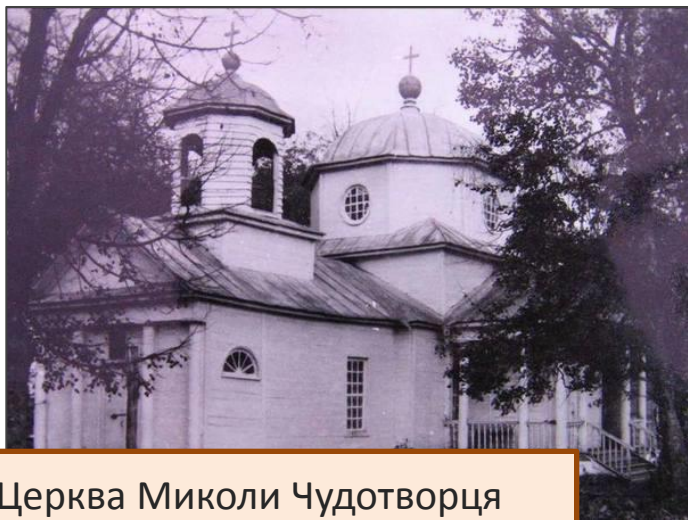

Історична паралель «Інший погляд»

Разом з тим важливе місце в антирелігійній пропаганді належало матеріалам, що дискредитували духовенство й викривали релігію. Передовсім церкву й далі продовжували трактувати як експлуататора, хоча в умовах радянської влади ситуація різко змінилася. Позбавлення церковних інституцій традиційних джерел грошових надходжень призвело до зубожіння духовенства. Злидні, в яких жила частина священників, нерідко штовхала їх до непопулярних у народі економічних заходів – підвищення плати за треби, збір коштів на утримання парафії й себе самих тощо – викликали серед віруючих справедливе обурення. О. Бойко подає приклад, коли в 1925 р. в с. Знаменівка Павлоградської округи священник поставив на вході до церкви сторожа, який не впускав на богослужіння тих, хто не заплатив належну суму. Траплялися випадки привласнення церковних грошей, крадіжки церковного майна [24]. Такі факти широко тиражувала атеїстична періодика, що сприяло зростанню атеїстичних настроїв. Особливо популярною темою критики духовенства були аморальні вчинки в побуті, пияцтво, перелюб тощо. Так, навіть чекісти, характеризуючи якісний рівень кадрового складу «Живої церкви» (обновленці), констатували, що йдеться про переважно про «кар'єристів і п'яниць» [25]. Отже, й само деморалізоване духовенство дійсно давало привід для осуду і критики з боку антирелігійних органів і вірян.

Важливу роль інформаційного каналу антирелігійної пропаганди виконувала центральна і місцева більшовицька преса. Газети постійно друкували критичні та фейкові статі про віруючих громадян, що працювали в органах виконавчої влади, всупереч суворим вимогам циркулярів за підписом І. Сухоплюєва. Чимало подібних фактів з Чернігівщини оприлюднив О. Топчій [26]. Наприклад, у с. Свидовець на Ніжинщині секретар сільради Скопиченко читав у церкві «Апостол». У с. Горохівське Конотопського округу голова сільради проживав в одному будинку зі священником. А в с. Карпівка Сновського району голова сільради не наполіг на конфіскації будинку священника під хату-читальню, тому кореспондент назвав його «попівським прислужником». Констатувалося також зростання кількості обрядів хрестин, вінчань дітей комуністів, товариських стосунків зі священниками представників сільського активу. Отже, атеїзація гальмувала там, де партійні органи цього не очікували. (3)

Фотоархів «Втрачене майбутнє»

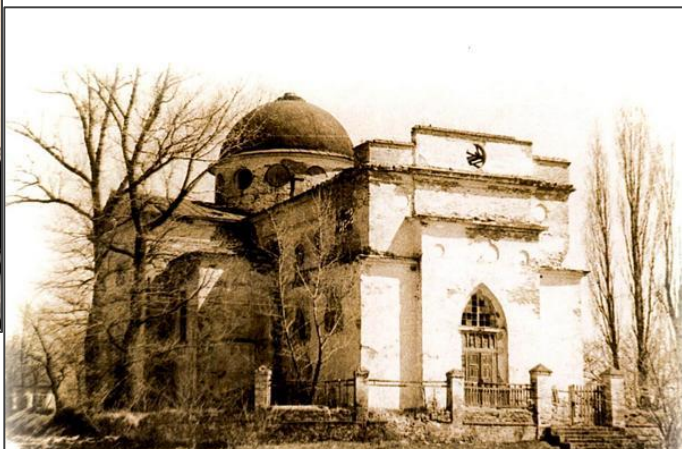
Церква Миколи Чудотворця
у селі Боброве

1917-го року хор Вознесенської
церкви в Лебедині

1913 р. дерев'яна
Трьохсвятительська церква. У 30-
х роках знищено.

с. Михайлівка: Церква Різдва
Пресвятої Богородиці
. У 30-х роках знищено.

Троїцьку церкву (церкву
Живоначальної Тріїці) м.
Лебедин

*Тож ревно помолімося за всіх,
Кого сувора доля не пригорне,
Хто не зазна ні радості, ні втіх,
За всіх, кого нещадно чавлять жорна,
Кому завмер у горлі криком сміх,
Чиї неясні дні, як ночі, чорні.
Ти, Боже, їх у темряві не кинь, Благослови
їм шлях серед пустинь.*

Корисні посилання

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталінські_репресії
2. Б. Ткаченко «Важка стежка до Бога», м. Суми 2016 р.
3. Всеукраїнської наукової конференції До 75-річчя «Великого терору» в СРСР «ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ в Українській РСР 1937–1938 рр.: дослідницькі рефлексії та інтерпретації, м. Київ, 2012 р.
3. <http://artmuseum.lebedyn.org/category/istoriya/>
4. <http://artmuseum.lebedyn.org/2017/12/27/istoriya-lebedyna-revoljutsijni-podiyi-1905-roku/>
5. Фотоматеріали Лебединського районного краєзнавчого музею.

